

Hans-Jørgen Schanz

Kontingens - en bemærkning til Thomsen

Tilstedeværelsen og udbredelsen af kontingensbetegnelser i Thomsens samlede opus er til at få øje på og slet ikke til at overse. Der foreligger en kontinuitet fra hans første udgivelse om *Dobbeltlogikken i den marxiske teori og nogle videnskabsteoretiske konsekvenser heraf* fra 1975 til de sidste arbejder, han fik færdiggjort. I alle – også i *Dobbeltlogikken* – var han optaget af, hvad han – senere - kaldte kontingens. En bestemmelse der ofte blev kaldt sådan, men ikke altid, for i den tidlige bog om dobbeltlogik er det såkaldte kontingensfænomen til stede i form af en art protest (hvilket i øvrigt ofte, forekommer det mig, blev tilfældet) uden at den bliver kaldt ved denne betegnelse. Nemlig, den gang i den omtalte publikation, en protest imod kapitallogikken forstået som en systemisk tvangslogik, der via vareproduktion og -cirkulation i form af værdiformer blev hævdet at strukturere den samfundsmæssige reproduktionsorden og -udvikling. Her gjorde Thomsen i kraft af insisteringen på dobbeltlogikken opmærksom på, at der ved siden af eller rettere nedenunder kapitallogikken fandtes en anden art 'logik', som han betegnede som brugsværdilogik. Hermed skulle angives, at ikke alt gik op i bytteværdiformer – at der også fandtes en rest af materialitet, som på en og samme gang var virkelig, men ikke lod sig generalisere eller tvinge ind i et samlende begreb for 'det andet' – og som kunne yde modstand mod det systemiske. Jeg er overbevist om – set i tilbageblik – at det her var det underlige fænomen, som senere blev kaldt kontingens, der begyndte at rumstere.

Senere skrev Thomsen disputats om *Frihed og kontingens*, og her er fænomenet rykket helt op på titelniveau. De senere og de seneste skrifter fastholdt denne bestemmelse. Hvis der er nogen overordnet forskydning i Thomsens forfatterskab omkring kontingensen tror jeg, at den må søges i ikke mindst en

drejning fra Marxinspiration (der dog aldrig forsvandt) til en optagethed af Det nye Testamente.

Jeg har ofte – og også ofte som 'bedømmer', bl.a. af Thomsens disputats – tænkt på, at der er noget højest mærkværdigt og for mig – må jeg indrømme – irriterende ved Thomsens brug af kontingensbegrebet. Nemlig at der forekommer et afgrundsdybt svælg – eller en iøjnefaldende modsætning - mellem udbredelse, brug og insistering på kontingensbestemmelsen på den ene side og så, på den anden side, det nærmest totale fravær af klassifikation, finbestemmelse, kontrastive bestemmelser etc. af, hvad begrebet går ud på – positivist var han så sandelig ikke, derimod fuldblodsorakelfilosof, der ofte gik virkelig i dybden, uden at klarheden altid fulgte med derned.

Det afgørende synes ikke at være, hvad kontingens egentlig er i og for Thomsens univers, men AT den er. Hvorfor har jeg ofte tænkt – og ved disputatsforsvaret undlod jeg ikke at gå ind herpå. Altså hvorfor? Kan det være sådan, at en tænker af Thomsens kaliber ganske enkelt overså træerne for bare skov? Måske, men så er han blevet gjort opmærksom på det så ofte, at han ikke har kunnet overhøre indvendingen. Han negligerede den imidlertid suverænt. Jeg vil ikke ophøje denne negligering til en kvalitet, men omvendt må der have været noget på spil, som giver holdningen mening.

Problemet er jo, at kontingens kan betyde mange ting og de er bestemt ikke alle lige relevante, dersom kontingens nu – som hos Thomsen – gøres til noget (det gælder ikke mindst disputatsen), der i hvert fald nærmer sig den garantifunktion – skønt den ofte urgeres i form af et på trods – for menneskelig frihed og lykke, som klassisk historiefilosofi engang i en art lykkelig naivitet artikulerede og som Thomsen med klarsyn og ikke mindst under henvisning til netop kontingensen destruerede (men aldrig helt: der er mange 'rester' in-takte efter opgøret).

I disputatsen bruges kontingens i mange flydende betydninger og variationer. Der tales således bl.a. om kontingenserfaring, -realitet og -fortrængning. Men summa er, at kontingensen – for nu at citere fra indstillingen fra bedømmelsesudvalget – 'nærmest får karakter af at være et alternerende eller konkurrerende absolutum i forhold til historiefilosofiens standpunkter'.

Jeg tror, at den vedvarende forekomst af kontingens – der nærmest altid, når der overhovedet er tale om det, bestemmes og kun bestemmes fænomenologisk – kan ses som effekten af en bevidst eller ubevidst sammenkobling af på den ene side en udpræget skræk for ontologi og historisk invarians (som er så gennemgående i Thomsens opus, men som underligt nok sjældent omfatter kontingensen), og så tilbageblevne 'rester' af historiefilosofi, herunder ikke mindst, hvad jeg kalder pashøjdeideen. Nemlig ideen om, at historien frembringer bedre og bedre og i bestemte situationer (som sjovt nok altid falder

sammen med ens egen tid i historien) helt unikke erkendelsesmuligheder i forhold til historien selv.

For det interessante er, at netop denne sammenkobling af de to størrelser helt underminerer ontologi og historisk invarians samtidig med, at det hele ikke går op i kaos eller uigennemsigtighed. Pashøjdeideen tilkoblet kontingens – som kontrasterende ontologi og invarians – farver kontingensen på en helt speciel måde, derved at kontingensen bliver en blanding af protest og garanti. Protest imod elendighed, udleverethed til det lige gyldige og ikke mindst meningsløshed, og så samtidig garanti for, at det trods alt kunne være anderledes. At det kunne være anderledes, det er nok – som Adorno siger det et sted: 'hvis det, som er, lader sig forandre, er det, der er, ikke alt'. Der er ingen tragik i dette, men nok melankoli – om end det er vanskeligt at se, hvad der skulle være gået tabt.

I Thomsens tidlige arbejder spillede Ernst Bloch ofte en stor rolle, det er ikke tilfældet i de senere – han gled ud. Til gengæld forblev das Prinzip Hoffnung intakt. Hos Heidegger hed det Væren, hos Sartre Intet og hos Thomsen Kontingens.

Forholdet – i Thomsens tænkning – mellem frihed og kontingens tager da form af en figur, der kan bestemmes således: den altid tilstedeværende kontingens, der dog kun i historisk frembragte erkendespashøjde-situationer lader sig erkende, skaber et rum for frihedens mulighed. AT det forholder sig sådan, er vigtigere end alt andet - også end HVORDAN det forholder sig sådan.